

6. Totalizátory a heteropronomina

- heteropronomina
  - = zájmena označující „jiného“ referenta
  - např. čes. *jiný, jinak, jinde, jinam, odjinud, jinudy, jindy*
- totalizátory n. univerzální kvantifikátory
  - = zájmena označující totalitu, celost referenta/referentů
  - a) totalita kolektivní: např. čes. PL *všichni* (SG *všechen*), *všechno, všelijak, všude, odevšad, všady, vždy*
  - b) totalita distributivní, individuativní: čes. *každý*
  - c) integrita, celistvost: čes. *celý*
- ontologická kategorie
  - a) modifikátory
    - v rom. chybí primární rozlišení osoby, věci a kvality/identity
    - jakožto adjektivália mají modifikátory hodnotu kvality/identity:
      - *sako čhavoro* „každé dítě“
      - *savore čhavore* n. *sa o čhavore / o čhavore sa* „všechny děti“
      - *calo čhavoro* „celé dítě“
      - *aver čhavoro* „jiné dítě“
    - substantivizované mají hodnotu osoby nebo věci:
      - *sako odá džanel* „každý to ví“ (osoba)
      - *savore odá džanen* „všichni to vědí“ (osoba)
      - sel. rom. *o cile odá džanen* „všichni to vědí“ (osoba)
      - (*vareko*) *aver odá džanel* „někdo jiný to ví“ (osoba)
      - *džanav savoro* „vím všechno“ (věc)
      - *džanav sa* „vím všechno“ (věc)
      - *džanav (vareso) aver* „vím něco jiného“ (věc)
  - b) adverbialia
    - rozlišují způsob, místo, čas; nikoli kvantitu
- totalitní modifikátory v „naší“ rom.
  - kolektivní totalita
    - *sa*; má i adverbialní užití (např. časové)
    - *savor-o* „všechno“, *savor-e* „všichni“
    - sel. rom. *minden-so* n. *mindeneko* „všechno“, *o cile* „všichni“ (< integrita), *so-godi džene* „všichni“ (-*godi* < sch.)
  - distributivní totalita
    - *sako* (< jihosl.)
    - *každo* (< slov.) zvl. na Horehroní a na záp. Slovensku
    - výjimečně *savoro*
  - integrita
    - *calo, celo* (< slov.)
    - *cilo* (< sch.) v záp. AHI
    - výjimečně *savoro*

Tab. 4: Adverbiální totalizátory a heteropronomina (selická romština)

ONTOL. KAT.	TOTALIZÁTOR		HETEROPRONOMEN	
způsob	–	<i>minden-sar</i>	<i>ávré-sar</i>	<i>máškib</i>
stativ	<i>sa-káj</i>	<i>minden-káj</i>	<i>ávré-the</i>	–
direktiv	<i>sa-kija</i>	<i>minden-kija</i>		
separ./prol.	<i>sa-kathar</i>	<i>minden-kathar</i>	<i>ávré-(ka)thar</i>	–
čas	–	<i>mindíg, furt</i>	–	<i>máškor</i>

- struktura adverbiálních totalizátorů a heteropronomin (sel. rom.)
  - a) de-interogativní
    - totalizátory: prefixy *sa-* (< *sa* totální partikule), *minden-* (< *mad'*.)
    - omezení: **sa-sar*, **sa-kana*, **minden-kana*
    - heteropronomina: prefix *ávré-* (< *áver* determinátor)
    - pouze: způsob *ávré-sar* „jinak, jiným způsobem“, separativ/prolativ *ávré-kathar* „odjinud, jinudy“
  - b) jiné nepřejaté
    - lokální heteropronomina *ávré-the* „jinde, jinam“ a *ávré-thar* „odjinud, jinudy“
    - morfém *ávré-* odpovídá prefixu u de-interogativních heteropronomin
    - morfémy *-the* a *-thar* jsou podezřele blízké LOC *-te* a ABL *-tar* sufixům
    - co je afix a co je kořen?
  - c) přejímky
    - totalizátor: čas *mindíg, furt* „vždy“ (< *mad'*.)
    - heteropronomina: způsob *máškib* „jinak“, čas *máškor* „jindy“
    - problém = morfematická segmentace přejímek: *máš-* „jin-“ z *mad'*. importováno do rom.; srov. temporální *-kor* i jinde (*pándž óra-kor* „v pět hodin“, *karáčoň-kor* „o vánocích“, *ak-kor* „tehdy“)
- ÚKOL: Vytvořte paradigma adverbiálních totalizátorů a heteropronomin ve vašem (anebo „vašem“) dialektu romštiny.
  - a) vytvořte dotazníkové věty (např. „to se musí dělat jinak“, „jak se jinak máš?“)
  - b) nechte je ústně přeložit rodilým mluvčím romštiny; nahrajte a přepište
  - c) sestavte paradigma
  - d) podejte morfologickou analýzu tvarů